

שיחות אל־יעזר



שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת בהר-בחוקותי

גליון 15

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

ענין הר סיני לשמיטה בעבודת ה'°

מצות השמיטה – אמונת זה סדר זרעים

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר (ויקרא כה, ד). ז"ל המדרש (ויק"ר פ"א, א) 'גבורי כח עושי דברו', במה הכתוב מדבר, א"ר יצחק בשומרי שביעית הכתוב מדבר, בנוהג שבעולם אדם עושה מצוה ליום אחד, לשבת אחת, לחודש אחד, שמא לשאר ימות השנה. ודין חמי חקליה ביירה, כרמיה ביירה, ויהיב ארנונא ושתיק, יש לך גבור גדול מזה, עכ"ל. קצת קשה בשבילנו להבין באמת כמה עוז וגבורה צריך בכדי להפקיר שדה בשביעית, כיון שאין אנו עובדי אדמה. אבל אם נחשוב על עולם הביזנעס שלנו, תחשבו על אחד שעבד כמה שנים מבוקר עד ערב עד שצבר לעצמו סכום כסף לקנות אדמה, והוא לוקח גם משכנתא עליה, ולווה מעות משכנים וקרובים לבנות בית, והנה סוף סוף אחרי כל העמל והטרחה וההלוואות יש לו בית שעומד לשכירות, שיוכל להרויח ממנו קצת כסף לשלם את חובותיו ולפרנס את ביתו. והנה אז עובר איזה איש זר ורואה בית בנוי לתלפיות ושולחן ערוך ומטה מוצעת ונר דלוק, ומתיישב לו בבית כאילו היה שלו. הלא מאה פנדי בפנדא למחיה להאי גנבא. האם אתם מכירים אדם שהיה עומד מנגד ומניח לאיש כזה להשתקע בביתו, וכל העבודה והעמל והזיע של כל אלו השנים ילכו לריק, בעבור שהאיש העצל הזה יקח את הבית. 'ודין חמי ושתיק, היש לך גיבור גדול מזה'.

'בזעת אפיך תאכל לחם', נגזר על אבינו הראשון. ואין לך עבודה שמפרכת את בעליה כחרישה וזריעה ושאר עבודות השדה. בכל יום ויום צריך לבוא

° שמועס יום ה' בה"ב תשנ"ט

ולהשגיה, אם לשרש ולנכש עשבים רעים, לעדור או לסקל אבנים, לעשן האילנות ולהרוג התולעים. ובליילה אין ישנים מרוב דאגה אם ירד גשם, ושלא ירד הרבה מדי עד שיהרוס הצמחים, ולא מעט מדי כי אז לא יצמיח וכו' וכו'. והנה לאיש זה מצוה התורה להפקיר שדהו ולתת לכל עובר ושב להיכנס כבתוך שלו, לקטוף פירות ולקצור תבואה, והוא עומד ושותק. אין לנו השגה בגבורה הזאת.

כתוב בכלי יקר שמצות שמיטה באה כדי להשריש בנו מדת האמונה והבטחון בה'. אמר הקב"ה, כשיבואו בני ישראל אל הארץ ויבנו בתים ויטעו כרמים ויזרעו שדותיהם הכל בדרך הטבע, כשיראו ברכה ושפע במעשי ידיהם, יש חשש פן ישכחו את ה' המאכילם מן במדבר ומשקם מים מצור החלמיש, ויאמרו כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, שהרי עולם כמנהגו נוהג ואין הצלחתם אלא מצד הטבע. לכן רצה ה' שכלל ישראל לא ישתקעו תחת הטבע, אלא יחיו עם אמונה ובטחון ע"י נס תמידי כדלהלן.

הלא למדנו זה עתה בב"ב (כ"ט.) שיש 'אתרא דמוברי באגי', היינו שדרך עובדי אדמה שזורעים שדותיהם שנתיים ואח"כ מניחים אותה ריקה לשנה, ואז עוד שנתיים עובדים ושוב מובירים אותה לשנה, כי השנה הפנויה נותנת לכוחות הטבעיים המצמיחים את השדה להתאושש ולשוב ולחזק את עצמם, וזה משבח ומרבה את הפירות לשנתיים הבאות בכמות ובאיכות, 'בהכי ניחא לי דעבדי טפי'. אבל לא זו היא סיבת השמיטה, אדרבה, התורה אומרת 'שש שנים תזרע שדך', היינו שש שנים ברציפות בלי הפסק תחרשו ותזרעו את השדה, ואע"פ שבדרך הטבע כשמגיעה השנה השישית לא תעשה הארץ פירות טובים כ"כ, כי היא כבר אינגאנצען אויסגענוצט, אבל התורה מבטיחה שלא יהיה כן, אלא 'וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים' (כה, כא), לא רק שהפירות לא יהיו כחושים ומעטים, אדרבה הארץ תעשה פירות לשלש שנים, עד שיצמחו פירות השנה השמינית, וזה ממש היפך הטבע.

ומדייק הכלי יקר עוד, שאין הפשט שהארץ תוציא פירות בכמות משולשת לשלש שנים, אלא גם אם תעשה את 'התבואה', היינו שתוציא אותה כמות תבואה כמו בכל שנה, אבל ישלח ה' ברכה באסמיהם שבאיכות תהיה התבואה כ"כ משובחת וטובה, עד שיאכלו קמעא ויתברך במעיהם, וכך תספיק תבואת

שנה אחת לשלש שנים. על ידי הניסים הללו, שיצטרכו בני ישראל לחיות על פיהם כל שבע שנים, יכירו כי ה' הוא הנותן לנו כח לעשות חיל, הוא זה שמברך את עבודתנו ועמל ידינו, ולולי הקב"ה עוזרנו לא נצליח כלל.

והאמת היא שהנס הגדול מכולם הוא זה, שאדם בשר ודם החי בעולם הטבע, מסוגל לעמוד מן הצד ולראות איך זרים אוכלים פרי עמלו והוא שותק, הלא הגבורה הזאת לאו מעלמא הדין היא. וביאור הענין הוא, שאמרו חז"ל (שבת לא.) 'והיה אמונת עתיך' (ישעיה לג, ו) 'אמונת זה סדר זרעים', ופירשו התוס' (ד"ה אמונת) 'מפרש בירושלמי שמאמין בחי העולמים וזורע'. דהיינו שבדרך כלל כשאדם חורש וזורע וחושב מחשבות איך להוביר ואיך להשקות, ומחשב כמה יקצור ובכמה הוא ימכור כל סאה, וכל המחשבות הללו מביאות את האדם למצב כזה שהוא אומר לעצמו 'כוחי ועוצם ידי עשו לי'. מי שבאמת עמל בצורה הזאת אי אפשר בשום פנים שיראה איך 'עוצם ידו' נאכל על ידי זרים עצלנים.

אמנם כן, הגבורה הזו לא מתחילה בשביעית, אלא כבר בשנה הראשונה בזמן החרישה, צריך לדעת שהדרך שיהודי משתדל ומשקיע ביגיע כפיו היא 'אמונת זה סדר זרעים', שכל 'סדר זרעים' שלך יהיה על פי האמונה הצרופה, 'זוכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. ואע"פ שאתה צריך לעבוד ולהשקיע בפועל, אבל הברכה והתוצאה תלויות בהקב"ה, הוא יכול להשביח את שדך אע"פ שתזרע שש שנים ברציפות בלי להוביר, והוא יכול לברך את לחמך אע"פ שהיכול נראה אותו כמות שבכל שנה, על ידי שתחול ברכה באיכות. ומי שיש לו הבנה נכונה ובטחון בה' ו'מאמין בחי העולמים וזורע', רק הוא יוכל לעמוד מנגד כשיבואו אחרים לאכול את תבואתו בשמיטה, כי הוא מביין ש'לה' הארץ ומלואה' וכל ששת השנים הראשונות גם לא היו ההצלחות שלי, ולכן לא ירע לבבו בשביעית.

שמיטה אצל הר סיני – זירוז האמונה בימי הגדרות

רש"י הק' (ד"ה בהר) מקשה 'מה ענין שמיטה אצל הר סיני'. וע"פ דברינו דלעיל יש לבאר הקושיא ביותר עומק, מה השייכות של 'אמונת זו סדר זרעים'

עם הר סיני, וכי יש ללמוד מהר סיני שה' הוא הנותן לך כח לעשות חיל, הרי לא היה שום חיל ונכסים בהר סיני להיעשות, לא חרשו ולא זרעו ולא קצרו, ואם היה לאיש במדבר סיני אי אלו מחשבת 'כוחי ועוצם ידי' בזמן שהמן יורד לו בפתח אהלו דבר יום ביומו, אדם זה אינו צריך חיזוק באמונה אלא צריך רופא נפשות, ואטו בשופטני עסקינן. וא"כ למה זה בחרה תורה דייקא במצות שמיטה שיוקש להר סיני.

והביאור בזה הוא שלולא שהיו בני ישראל במדבר סיני ואכלו לחם מהשמים ושתו מים מצור החלמיש, לא היה שייך כלל ששיגעו למדרגה הזאת של 'מאמין בחי העולמים וזורע'. כי האדם יראה לעינים, ומקופיא נראה שכמה שעמלים ועובדים יותר ומשקיעים יותר מחשבה ועצה כך מצליחים יותר, ואמנם כן הטביע הקב"ה בעולם דרך כללית, איך הארץ תוציא פירותיה, ומי שיעשה כך וכך יצא לו באופן כללי פירות ותבואה. ולכן רוב העולם משקיעים לא רק את יגיע כפיהם, אלא גם את כל ראשם ולבם, עשותונותיהם ודאגותיהם, בחרישה וזריעה ועבודת האדמה, וכשהארץ מוציאה פירותיה אין להם ספק שכוחם עשה להם את החיל הזה. אבל אנו בני ישראל כבר היינו במדבר סיני, וראינו שזה הכל שקר ואחיות עינים. עיינו ראו ולא זר שהקב"ה שולח לכל אוהל מן כמכסת נפשות, די מחסורו אשר יחסר לו, בלי כל מעשה מצדו. וגם אם היה מי שחשב שיעשה תחבולה ויגנוב לעצמו עוד עשירית איפה מן, כשלא הבחין עלתה תולעתם בו ויבאשו כל הרווחים הדמיוניים שלו. ואם כן זה 'ענין שמיטה אצל הר סיני', שזה שבכלל אפשר לנו לשמור שמיטה, ששייך להיות גיבור כח ש'מאמין בחי עולמים וזורע' ככל הנ"ל, אינו אלא תוצאה ממה שלמדנו וראינו במדבר סיני.

אבל יש כאן נקודה עמוקה יותר. אין הפשט שאנו עומדים עתה בשמיטה ולומדים למפרע עניני האמונה מהניסים שהיו במדבר סיני, אלא אדרבה, כשכלל ישראל היו במדבר סיני וראו כל הניסים הללו, דייקא אז היו צריכים ללמוד ענין שמיטה. רבי צדוק זי"ע (פר"צ בהר ב) אומר שאפילו כאשר אדם נמצא במצב של מוחין גדלות ובהירות, שרואה באופן ברור איך יד ה' עומדת לימינו ומנהיגה אותו בכל דרכיו, ובאותה שעה הוא מרגיש למה לי לעבוד על האמונה, הלא הכל כ"כ ברור ואני מרגיש את זה במוחש. אבל זו טעות, כי 'אל

תאמין בעצמך עד יום מותך' ומי יודע מה יולד יום, ואולי יבואו זמנים שלא תראה את יד ה' כמו עתה, ולכן בהר סיני דייקא במדרגה הגבוה ביותר וכשלא היה כל המצוה נוגע למעשה, דוקא אז מצווה התורה למצות שמיטה. ויש לציין לזה דבריו הקדושים של הרבי רבי אלימלך זי"ע (אמור ד"ה א"י אמור ואמרת) 'לזה צריך לקשר עצמו כל כך בעת הגדלות מחשבתו בהשם יתברך ב"ה שיהיה מחשבתו קשורה אף שילך ממנה. וזה 'ולהזהיר גדולים' פירוש בשעה שהם בגדלות, 'על הקטנים' שישארו בקדושתם אף שיהיו בקטנות וק"ל, עכל"ק. וידוע שצדיקים היו אומרים שצריך לקחת את הימים הגבוהים כצידה לדרך בשביל הימים הנמוכים.

ולכן כשבני ישראל היו במדבר סיני, ולמדו תורה מפי משה רבינו ע"ה, אכלו לחם אבירים מהשמים וראו ענן קשור בראש ההר, וכי אז היו צריכים לעמול ולהתייגע על האמונה בה' אחד, והלא היא באה להם בטבעיות, עד שהראו באצבע 'זה אלי ואנוהו', ולא היה מקום לספקות בכלל. לכן דייקא אז בשיא ההתגלות במדבר סיני, בזמן שאין אדמה לזרוע בכלל, בחר ה' לצוות על שמיטה, שהיא העמלות 'באמונה בחי עולמים וזורע'. כי מי שנמצא כבר בימים נמוכים ובמוחין דקטנות וצריך חיזוק באמונה ועבודת ה', מאין יקח הכוחות לזה, הרי איננו מרגיש כעת את אור ה' וידו הגדולה. ולכן אם יצטוו בני ישראל במצות שמיטה רק בזמן שזה נוגע, היינו אחר שיכנסו לארץ, ויעבדו ימים ארוכים בשדות ובכרמים תחת השמש הקופחת, אז כבר מאוחר מאד לדבר על אמונת זה סדר זרעים, כי אז הם נמצאים בתוך הקטנות, ואז היצר שולט ומבלבל המוח, לכן מצות שמיטה לומדים בהר סיני דייקא, להזהיר הגדולים על הקטנים.

ימי הישיבה הזמן להתחזקות בנסיונות

גם אם שמעתם שיש נסיונות בשוק העבודה, אבל אתם בטח לא מבינים עד היכן הדברים מגיעים, תאמינו לי זה נורא ואיום. אכן בכל הדורות לא היה פשוט, אבל משנה לשנה המצב נהיה גרוע יותר וקשה יותר. אין אתם צריכים להיכנס לפרטי הדברים בשלב הזה בחייכם, אבל טוב שתדעו ותבינו ש

כשיוצאים לרחובה של עיר נפגשים עם נסיונות קשים עד מאד, והם נוגעים לכל אחד ואחד בלי יוצא מן הכלל.

שאל אביך ויגדך שכן הוא. עולם המקח וממכר בנוי על שקר וסילוף האמת, וכמובן זה לא בצורה שהולכים בלילה ומתגנבים לתוך הבית של האחר ולוקחים רכוש, כי אז יודעים שעושים עוול, אבל כאן זה הרבה יותר חמור, כי הוא שיינע איד ובעל פרנסה, ורק באמצע הביזנעס בשפה רפה הוא מעלים פרטים חשובים הנוגעים להעניין, או מסלף קצת המציאות. רבש"ע הרי דברים הללו הם ממש גזלה ואונאה ושקר. וזה לא דבר שקורה פעם בחודש ולא פעם בשבוע, זה דבר יום ביומו ממש. עד כדי כך שגם אם בפעם ראשון שאדם עושה עסקה ע"י הערמה כלשהי עדיין ליבו נוקפו שמא לא עשיתי כהלכה, ושוקל בדעתו לשאול שאלת חכם כדת מה לעשות, אבל לפני שהוא שואל את הרב שלו כבר עשה עוד כזה 'דיל', ועתה יש לו שתי שאלות, עד שעבר ושנה ונעשית לו כהיתר, וכבר שוכח שיש לו שאלה, וזה כבר אינו 'היתר' אלא כך הוא הסדר לכתחילה, ומי שאינו עושה דריידעלעך כאלה הוא בטלן, וכל השומע יצחק לו.

ולכן הזמן עתה להזהיר הגדולים על הקטנים, בזמן שאתם עדיין עומדים במדבר סיני ולומדים תורה כאוכלי תרומה וכאוכלי המן, ואין לכם נגיעות, ולכן יש לכם קלאהרקייט, עתה הוא הזמן שתלמדו, 'ענין שמיטה אצל הר סיני'. ולענינינו, עתה תכניסו בלבכם שהתורה אוסרת לרמות את הבריות, גם גזל עכו"ם אסור מן התורה (עי' רמב"ם הל' גניבה פ"א ה"א), וק"ו לשקר איש בעמיתו ואונאה וגזלה וכיו"ב, אלא 'הין צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם' (ויקרא יט לו), שיהיה הן שלך צדק ולא שלך צדק (ב"מ מט.), א ווארט איז א ווארט, להיות ערליך און אויסגעהאלטן בכל צעד ושעל. ולא כאותם רשעים שגנבו עוד חלק מהמן, שדמיינו שהרויחו בזה, אבל תדעו שזה מלא תולעים ויסריח עוד מעט. ומסיים הכתוב אחרי אזהרות הללו 'אני ה'', היינו אתה חושב שאתה מעקם קצת המציאות בקאנטראקט ואין רואה, לא כן אלא אני ה' צופה ומביט כל הנסתרות, הוא היודע ודיין ועד. וזה אתם צריכים אריינצובאקן אין זיך עתה בשנים הללו, כי אם תחכו ללמוד ענין זה עד שתהיו כבר בתוך הקטנות, כבר יהיה מאוחר מאד.

וכן יש נסיונות בעניני קדושה ואידישקייט, כל אחד יודע שרחובות מנהטן אינו מקום מסוגל ליראת שמים, ויצר לב האדם לוחם חזק מאד להפיל את האדם בראיות אסורות. וצריכים לדעת שאין אדם בעולם שנשמר מזה, אלא זה נוגע לכל אחד ואחד מאיתנו ומי שיאמר שזה לא נוגע אליו הוא משקר. ולכן אם תחכו עד שאתם צריכים ללכת לעיר לצורך פרנסה או איזה ענין נחוץ, ואז תחליטו בדעתכם מה ראוי לעשות ואיפה כדאי ללכת, הלא אז לא תהיה דעתכם מיושבת עליכם ותהיו גם נוגעים בדבר. לכן עתה כשאתם עדיין בהר סיני, תלמדו הסוגיא של 'איכא דרכא אחרינא', ויהיה ברור מה מותר ומה אסור. ובדליכא דרכא אחרינא בפרט צריכים לעשות גדרים וסייגים חלילה שלא נכלם ולא נכשל לעולם ועד. וחשוב לדעת שגם לעשות א גאנצע עסק מכל ענין הזה, מה מותר ומה אסור לראות ואיפה ללכת, גם זה מעצת היצר, אלא צריכים להעמיד גדרים ולשמור אותם, ולגמור עם זה. וכמובן צריך האדם לשנן תמיד שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. והזמן המסוגל לזה הוא דוקא עתה בהר סיני.

זהירות מנגיעות בדברים שבין אדם לחברו

וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו). איתא בחז"ל (ב"מ סב.), שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתוץ של מים, אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד 'וחי אחיך עמך' (ויקרא כה, לו) חייך קודמים לחיי חבריך, ע"כ. לכאורה צריך להבין סברת בן פטורא, וכי כ"כ חשוב הענין שלא יראה האחד במיתת חברו עד כדי שמוטב ימותו שניהם, הלא אין בזה כל הגיון. ואפילו רבי עקיבא אינו חולק על בן פטורה בסברא, אלא יש לו דרשה 'וחי אחיך עמך', ולולא הדרשה היה גם הוא מסכים שישתו שניהם וימותו, 'ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו', ודבר זה צריך עיון גדול.

והביאור בזה נראה, כי בזמן ששני חברים יוצאים לדרך למקום מסוכן שאין שם ישוב, אז כל אחד באמת צריך שחברו ישמור עליו מפני אויבים וליסטים

וחיות רעות המתרגשות לבוא לעולם, ולכן יש כעין שיעבוד שכל אחד לקח על עצמו על חבירו בבחי' 'שמור לי ואשמור לך', ובוזה בעצם הם נעשו ערבים זה לזה. ולכן כיון שאתה לקחת אחריות על חבירך, ויש לך קיתון מים, מצד החיוב והשיעבוד שלך אסור לך לשתות כולו כי זה בגידה בערבות שלך, ולך אסור לראות במיתת חבירך, ק"ו שאתה תהיה הגורם לזה, ולכן ישתו שניהם והתוצאה תהיה מה שתהיה. רבי עקיבא אינו חולק על סברא זו, אלא יש לו דרשה שאומרת חייך קודמין גם במצב הזה.

החידושי הרי"ם זי"ע אומר דבר נורא (עי' פני מנחם שב"ת תשנ"ו), הוא מדקדק בלשון 'עד שבא רבי עקיבא ולימד', למה לא אמרו רבי עקיבא אומר וכו'. ומבאר שלכאור' יש לשאול עוד הרי יש סברא מאי חזית דדמא דידך סמק טפי', שמכוחה פסקו חז"ל (פסחים כה:): ששפיכות דמים ביהרג ואל יעבור, וא"כ מה נשתנה כאן שאתה אומר חייך קודמין, הלא מאי חזית דדמא דידך. אלא התירוץ הוא מפני שלהכריע 'חייך קודמין' כל אדם הוא נוגע, כיון שנפשו של אדם חביבה עליו 'וכל אשר לו יתן בעד נפשו'. ואם היה חכם אחד דורש בזה היו חבריו חוששין שמא הדרש הזה אינו מכוון לאמיתה של תורה ואולי יש לו קצת נגיעות. 'עד שבא רבי עקיבא ולימד' הסיבה למה נתקבלה דרשה זו בביהמ"ד היה מפני שר"ע דרש אותה, ודייקא ר"ע שכל ימיו היה מצטער מתי יבוא לידו להקריב נפשו למען הקב"ה ותורתו (עי' ברכות סא:), לכן 'חייך קודמין' אינו נגיעות אצל ר"ע, כי חיינו אינם חשובים בעינינו מאומה רק 'בכל לבבך ובכל נפשך', אדרבה למסור נפשו למען יהודי אחר אולי היה נגיעות בשבילו, ולכן רק לו נאה ולו יאה לדרוש 'חייך קודמין'.

בחיי יום יום נעשה כל אחד דיין מומחה בעניני בין אדם לחבירו, והוא יושב ודורש ופוסק כל מיני פסקים. כאן היה מותר לו לדבר כך על פלוני, וכאן היה מצוה לו לגעור באלמוני, כאן ההיתר הוא 'וחי אחיך עמך', כאן מצות תוכחה, וכאן לאפרושי מאיסורא. וזה חוץ מכל מיני דיני ממונות שהאדם מכריע כלאחר יד, הכל בלי נגיעות כלדהו, ממש כר"ע בדורו. אמת שבהלכה נפסק כר"ע, אבל צריכים עדיין לשמוע גערת חכם שצועק 'אל יראה אחד במיתת חבירו', האיך תוכל אתה לראות חבירך מתבזה, איך תוכל לעמוד מנגד בזמן שדמו נשפך ברבים, האיך תוכל אתה להיות הגורם והמקרב מיתת חבירך.

אמנם הוא לא מת ממש, אבל הרבה פעמים יכולים חברים לפגוע במצב שקרוב מאד לזה 'אזיל סומקא ואתא חוורא' (ב"מ נח:). היכן הוא הערבות שלך, היכן הוא השיעבוד שיש לך על חברך, היכן הוא ה'שמור לי ואשמור לך'. ולגבי כל הפסקים שלך, וכי ברור לך כשמש שאין לך טיפת נגיעות, אולי הבחור הזה שיש לך ראייה משו"ע שמותר להכלימו, אולי במקרה הוא פגע בך בשבוע שעבר והנה מצאת מקום להשיב לו גמולו בראשו.

זכורני שלפני שנים רבות ניסיתי לעזור לאיזה יהודי שהיה מעורב בפרשה לא נעימה, והלכתי לדבר עם עוד אחד שהיה מעורב בענין, שעשה מעשה שגרם לעגמ"נ. ושאלתי אותו אולי מה שעשית היה מתוך נגיעות, ולא היה הדבר נכון ע"פ הצדק והאמת. והוא ענה מיד בפה מלא שאין לו שום נגיעות. ואני עמדתי משתומם מנין לך שאין לך כאן נגיעות, מי פסק לך שאין לך נגיעות, הרי יש לך שייכות לענין זה, ואתה נוגע בדבר, זה ממש חוכא ואטלולא, חוץ מזה שאדם קרוב אצל עצמו ואיך תוכל להעיד על עצמך שאינך נוגע בדבר. צריכים לזכור שלהכריע חייך קודמין, צריכים להיות ר"ע, ועל זה איני חושש שיש ביניכם מי שיחשוב על עצמו שטות כזו.

עכשיו בימי הספירה שהוא ענין שהיה פגם שלא נהגו כבוד זה בזה, זה הזמן לחשוב איך נוכל לקיים 'וחי אחיך עמך' כפשוטו, לראות איך להועיל לחברך, איך לחזק הערבות, איך תוכל לשמור עליו יותר. וכמובן לא להכריע שום פסק בענין 'חייך קודמין' בעצמך, כי אתה נוגע מכף רגל עד ראש. ואם יש לך דין ודברים עם חבר, יש עצה פשוטה, תלך לשליש שיכריע, אם זה יכול להיות מגי"ש או אבא שלך או רב, הרי זה ודאי לכתחילה וטוב הדבר מאד, אבל לפעמים תוכל להתייעץ עם חבר שאינו מעורב בפרשה ואין לו שום נגיעות. ומי שמכריע דברים הללו לבד ואומר לעצמו שהוא טהור מנגיעות, הוא פשוט שוטה.

מגולת החקיקה של עמל התורה

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (ויקרא כו, ג). פירש"י שתהיו עמלים בתורה. ובהמשך (פסוק יא) כתוב 'ולא תגעל נפשי אתכם'

ופרש"י 'אין רוחי קצה בכם'. וקשה להבין מה השבח בזה שאין רוחי קצה בכם. תחשבו שהייתי אומר לכם, אם תלמדו טוב ותצליחו במבחנים ותתפללו כמו שצריך, לא ארגיש מיאוס מכם, איך וועל זיך נישט עקלען. למה שחלילה יקוץ רוחו ית' מאתנו.

אלא ענין 'שתהיו עמלים בתורה' איתא (זוה"ק ח"ג קיג.) שהכוונה על תורה שבעל פה, שהוא בא בעמלות וטרחא יתרה, כעין קושיית התוס' (שבת פח. ד"ה כפה) שאחר שאמרו ישראל נעשה ונשמע למה היה צריך הקב"ה לכפות עליהם ההר כגיגית. ותירצו במדרש (תנחומא נח ג) שאת התורה שבכתב היו רוצים לקבל כי היא מגיעה יותר בנקל, לא כן תורה שבעל פה, כדברי התנחומא 'ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה' לכן לא רצו לקבלה. נמצאנו למדים ש'אם בחוקותי תלכו' הכוונה על היגיעה בב"ק וב"ב וכתובות, להבין הסוגיא על בוריה ולחזור עליה עוד פעם עד שמבינים בבהירות כל תוס' וכל רשב"ם.

רבי צדוק זי"ע (פר"צ בחקותי א) אומר עוד יותר, ש'בחוקותי' היינו שהלימוד יהיה באופן שהתורה נחקקת על האדם, וזה בעיקר בתושבע"פ, כי אף שחייב האדם ללמוד תושב"כ ומקבל עליה שכר, אבל העמל והיגיעה הנצרכים להבין תושבע"פ הם מה שחוקק את התורה בתוך לבו של האדם. וע"י שדברי תורה נחקקו על לב האדם, יש לו לב חדש, 'לב טהור ברא לי אלהים', הוא נעשה ספר תורה חי כדברי הגמ' (מכות כב:): 'אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה'. וכפי גודל העמל כך הוא עומק החקיקה. וכע"ז החידושי הרי"ם זי"ע מפרש (שפ"א תרמ"ח) 'אם בחוקותי תלכו', שאחרי שהאדם הולך מהלימוד וסוגר הגמ', עדיין העמלות בתורה הולכת עמו, כי רישומו ניכר עליו כל היום, ממילא כל 'תלכו' שלו הוא באופן של 'בחוקותי'.

ובזה מבאר רבי צדוק מש"כ 'ולא תגעל נפשי אתכם', שהרי בזמן ה'תלכו' שלנו יש הרבה מקומות שיש לפחד שמא אפול וחלילה אעשה הדבר המאוס בעיני ה' 'ואשרי אדם מפחד תמיד', אבל תדע שאם תלך מתוך עמלות בתורה ומתוך 'בחוקותי', יהיה לבך בטוח ש'לא תגעל נפשי אתכם'. אין לך שמירה מכל הטינופת שיש בעולם יותר מדף גמ' בעיון שחוקק דברי תורה על לבו, ועי"כ

יהיה רישומו ניכר, ולא יבוא לעולם למצב שיעשה מעשה שיגרום להקב"ה שימאוס בו. ובזמננו רואים דבר זה במוחש. יכולים לראות יהודים עם פאות ארוכות וציצית של צמר, שמושפעים בע"כ ממצב הרחוב שרוחו של הקב"ה קצה בו, ולכן צריכים באמת לעסוק בתורה באופן של 'בחוקותי תלכו' וכך יהיה רשימו ניכר עלינו כל היום, ולא נבוא חלילה למצב של תגעל נפשי אתכם, אדרבה יתקיים בנו סיפא דקרא 'והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם'.

איני רוצה להאריך בפרטים, אבל מי כמוכם שעמלים ולומדים תושבע"פ מתוך יגיעה, צריכים לראות שרישומו יהא ניכר כל היום, באכילה, בהליכה ברחוב, בסעודות חברים, בריקודים בחתונות, בשירים ששומעים, בהתנהגות כללית בין הסדרים ובין הזמנים, הכל צריך להיות באופן שראוי לבן תורה, כי אין לך מיאוס יותר ממי שלומד בתורה ומתנהג באופן בזוי, ואין להאריך¹.

* * *

יעזור השי"ת שנזכה ללמוד ענין שמיטה אצל הר סיני, שע"י שבזמן הגדלות שלכם בשנים הללו, תזכו לעשות הכנה דרבה למען השנים הבאות, נזכה שכל החיים שלכם יהיו בבחי' שמיטה והכרה שה' הוא הנותן לנו כח לעשות חיל, ועל ידי כן יהיה רישומו של עמל התורה ניכר עליכם תמיד, ונזכה לקיים בנו 'אם בחוקותי תלכי וגו' ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם'.

¹ ברשותכם, רציני לעורר על ענין אחד ששמעתי וחרה לי עד מאד. שמעתי שאחרי הסעודה והריקודים שהיו כאן בל"ג בעומר, סחב ה'קעקער' את כל השולחנות והספסלים לביהמ"ד לתפילה, וזולת כמה בחורים בודדים לא הטה אחד שכמו לעזור לו, אלא כולם עמדו מרחוק וראו ופטפטו. ממש התביישתי לשמוע זאת. ואתם גם צריכים להתבייש בעצמכם הרי התורה צווחת 'עזוב תעזוב עמו', ואם א"א לעשותו ע"י אחרים הייתם צריכים להפסיק אפי' באמצע הלימוד, וק"ו כשישבתם בחיבוק ידים. ולולא היינו מדברים על סתם ישיבה בחורים, היה גרוע מספיק, והיינו צריכים לעשות חשבון הנפש על ה'בחוקותי', כמה התורה שאנו לומדים באמת חקוק בנפשנו עד שרואים יהודי מזיע וטורח ואין אחד מטה שכמו לסבול עמו. אבל כאן אתה עוד חסידישע בחור, ואתה גם יודע לספר שהיו פעם חסידים שלא היו עומדים להתפלל לפני שעשו טובה בשביל יהודי, ושהאר"י הקדוש כותב שצריכים לקבל מצות 'ואהבת לרעך כמוך' קודם התפילה. ואולי אתה גם יודע חסידישע מעשה שהיה ווארקער חסיד שראה מהחלון איך יהודי סוחר משא כבד, והלך לעזור לו עד שפנה יום, ובקושי נשארו לו כמה דקות להתפלל. זה הוא מעשה קדוש, וצריכים לדעת את זה, אבל העיקר שצריכים לחיות את זה, כי להגיד מעשה'לע בפה אין שוה כלום אם כשכבא 'מעשה' ל'ידך' ואתה עומד מנגד ורואה יהודי עמל וטורח... וכי לזה חסידות יקרא, וכי זה הרישומו ניכר שלך מהל"ג בעומר. אדרבה, ל"ג בעומר שהוא ענין 'פסקו למות' וכבר בתוך 'שלושים יום קודם החג' של מתן תורה הוא הזמן גרמא להתחזק בזה, שלימוד התורה שלנו יחקק בלבנו באופן שננהג כבוד אחד בשני, וידאג כל אחד לחבירו, ורושם התורה יהא ניכר עלינו כל היום.